

แผนงาน	สร้างสมดุลของการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ
กิจกรรม	สร้างและรวบรวมองค์ความรู้ทางด้านพืช
โครงการ	สำรวจและรวบรวมพืชวงศ์เข็มในประเทศไทย
หน่วยงานรับผิดชอบ	ศูนย์รวมพรรณไม้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจังหวัดขอนแก่น
คณะดำเนินการ	

<u>ที่ปรึกษาโครงการ</u>	ดร. วีระชัย ฒ นคร ดร. สุญาณี เวสบุตร ดร. ประมุข เพ็ญสุต ดร. วรตลย์ แจ่มจำรูญ
<u>คณะทำงาน</u>	นายคณิต แวงวาสิต ดร. มณฑล นอแสงศรี นายฉัตรทอง เจือจันทร์ ดร. ปรัชญา ศรีสง่า

1. หลักการและเหตุผล

พืชวงศ์เข็ม (Rubiaceae) เป็นพรรณไม้ที่มีความหลากหลายชนิดวงศ์หนึ่งมีประมาณ 500 สกุล 7,000 ชนิดทั่วโลก การกระจายพันธุ์อยู่ในเขตร้อนถึงเขตอบอุ่น ในประเทศไทยมีสมาชิกประมาณ 110 สกุล 600 ชนิด บางชนิดเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญเช่น กาแฟ (*Coffea arabica* L.) เป็นไม้ดอกไม้ประดับ อาทิ เข็มเศรษฐี (*Ixora congesta* Roxb.) พุดซ้อน (*Gardenia jasminoides* Ellis) หรือสกัดทำยา เช่น ยา คิวินิน จาก *Cinchona ledgeriana* Moens. และ *C. succirubra* Pavon เป็นต้น ซึ่งพืชป่าวงศ์นี้ส่วนใหญ่จะพบในบริเวณที่เป็นป่าสมบูรณ์ โดยเป็นป่าดิบแล้งหรือดิบชื้น หลายๆ ชนิด มีโอกาสพบดอกและผลได้ยาก หลายชนิดที่มีการกระจายตัวอยู่ในพื้นที่ลุ่มและชายน้ำซึ่งเป็นที่ใช้ประโยชน์ของมนุษย์ มีการบุกรุกแผ้วถางถิ่นอาศัยของพืชป่าลุ่มต่ำจนพื้นที่ดังกล่าวมีจำนวนป่าลดลงอย่างมาก ซึ่งพืชวงศ์เข็มหลายชนิดที่อาศัยบริเวณดังกล่าว เช่น พืชในสกุลพุดน้ำ (*Kailarsenia Tirveng.*) หรือสกุลตะลุมพุก (*Tamilnadia Tirveng. & Sastre*) เป็นกลุ่มพืชที่มีดอกขนาดใหญ่ และมีกลิ่นหอม เช่นเดียวกับพืชวงศ์เข็มที่ขึ้นในป่าเต็งรังในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น กลุ่มพืชสกุลพุด *Gardenia* Ellis หรือสกุลหมักหม้อ *Rothmania* Thunb. ก็มีดอกขนาดใหญ่ และมีกลิ่นหอมเช่นเดียวกัน และมีศักยภาพที่จะพัฒนาไปเป็นไม้ดอกไม้ประดับได้ ก็กำลังถูกคุกคามถิ่นอาศัยจากการจับจองที่ทำกิน ดังนั้นจึงควรมีการสำรวจเพื่อรวบรวมตัวอย่างมีชีวิตของพืชวงศ์เข็มในประเทศไทย เพื่อ

อนุรักษ์นอกถิ่นอาศัย ให้เป็นแหล่งรวบรวมตัวอย่างพรรณไม้แห้งและตัวอย่างพรรณไม้มียชีวิต สำหรับเป็นพรรณไม้อ้างอิงในการศึกษาทางด้านพฤกษศาสตร์ และเป็นข้อมูลพื้นฐานที่จะพัฒนาพืชวงศ์เข็มเพื่อเป็นพืชเศรษฐกิจต่อไป

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อรวบรวมข้อมูลและตัวอย่างพรรณไม้แห้งพืชวงศ์เข็มและการกระจายพันธุ์ในประเทศไทย

2.2 รวบรวมตัวอย่างพืชมีชีวิตวงศ์เข็มโดยเน้นไม้ยืนต้น ไม้พุ่มและไม้เลื้อยที่มีอายุหลายปี และเป็นไม้ป่า มาจัดแสดงในศูนย์รวมพรรณไม้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.3 เป็นแหล่งรวบรวมพันธุกรรมของพืชวงศ์เข็มเพื่อใช้เป็นตัวอย่างอ้างอิงในการวิจัยขั้นสูง และแลกเปลี่ยนพันธุ์ไม้

3. เป้าหมายและตัวชี้วัด

เป้าหมาย	ตัวชี้วัด
รวบรวมและขยายพันธุ์เพื่อการอนุรักษ์นอกถิ่นอาศัยและจัดแสดงพันธุ์ไม้วงศ์เข็ม	- จำนวนตัวอย่างแห้ง - จำนวนชนิดที่รวบรวมและขยายพันธุ์ - จำนวนชนิดที่ปลูกลงแปลงสาธิตพืชวงศ์เข็ม

4. ความสอดคล้องและความสัมพันธ์กับยุทธศาสตร์และแผน

สำรวจความหลากหลายทางชีวภาพ/ของทรัพยากร อนุรักษ์และเพิ่มปริมาณทรัพยากรธรรมชาตินอกถิ่นอาศัย และพัฒนาพื้นที่เป็นแหล่งนันทนาการด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

5. กิจกรรมของโครงการ

5.1 กิจกรรมต่อเนื่องของโครงการ

กิจกรรม	หน่วยนับ	ปีงบประมาณ 2552 แผนงาน	ประมาณการล่วงหน้า		
			ปีงบประมาณ 2553 แผนงาน	ปีงบประมาณ 2554 แผนงาน	ปีงบประมาณ 2555 แผนงาน
- รวบรวมพืชวงศ์เข็มใน ประเทศไทย	บาท	240,000	-	-	-

5.2 กิจกรรมการดำเนินงานในปีงบประมาณ 2552

กิจกรรม	เป้าหมาย	ปีงบประมาณ 2550											
		ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.
1. สักรวและเก็บ ตัวอย่างแห้งของพืช วงศ์เข็ม	100 หมายเลข	-	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	-
2. รวบรวมตัวอย่างมี ชีวิตของพืชวงศ์เข็ม	20 ชนิด	-	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	-
3. เพาะขยายพันธุ์	10 ชนิด	-	-	-	-	-	-	2	2	2	2	2	-
4. ปลูกรวบรวมในแปลง สาริตพืชวงศ์เข็ม	20 ชนิด	-	-	-	-	-	-	-	-	5	5	5	5
5. จัดทำรายงาน ความก้าวหน้า	2 ครั้ง	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1

6. ระยะเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดโครงการ

ระยะเวลาดำเนินการ 1 ปีงบประมาณ 2552

(ตุลาคม 2551 – กันยายน 2552)

7. พื้นที่ดำเนินการ

7.1 ภาคสนามตามภูมิภาคต่างๆ

7.2 หอพรรณไม้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช

7.3 พิพิธภัณฑ์พืชสิรินธร กรมวิชาการเกษตร

8. ความพร้อมโครงการและการคำนวณผลตอบแทนของโครงการ

- ดำเนินการได้ทันที
- อยู่ระหว่างการเตรียมความพร้อม (ระบุ) _____
- ยังไม่ได้เตรียมการ

9. แนวทางการดำเนินงาน

10.1. ตัวอย่างพรรณไม้แห้งจากพิพิธภัณฑ์พืช รวบรวมข้อมูลการกระจายพันธุ์ของพืชวงศ์เข็ม

10.2. สืบค้นและเก็บตัวอย่างแห้งและตัวอย่างมีชีวิตของพืชวงศ์เข็มที่เหมาะสมต่อการรวบรวมพันธุ์ในศูนย์รวมพรรณไม้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

10.3. บันทึกข้อมูลของพืชและลักษณะถิ่นอาศัย

10.4. เพาะขยายพันธุ์

10.5. ปลูกรวบรวมในแปลงสาธิตพืชวงศ์เข็ม

10.6. จัดทำรายงานความก้าวหน้าทุก 6 เดือน

10. การวางระบบการติดตามและประเมินผล

จัดทำรายงานความก้าวหน้าทุก 6 เดือน

11. ตัวชี้วัดและแนวทางติดตามประเมินผลสำเร็จ

ตัวชี้วัด	แนวทางติดตามประเมินผลสำเร็จ
1. ตัวอย่างมีชีวิต	- 20 ชนิด
2. เพาะขยายพันธุ์กล้าไม้	- 10 ชนิด
3. ปลูกรวบรวมในแปลงสาธิต	- 20 ชนิด
4. งบประมาณไม่เกิน	- 250,000 บาท

12. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้ตัวอย่างจัดแสดงพันธุ์ไม้วงศ์เข็มในศูนย์รวมพรรณไม้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งศึกษาและตัวอย่างอ้างอิงในการทำวิจัยขั้นสูงต่อไป